

TÜRKİYE ULUSAL KUŞ VERİ BANKASI VE TÜRKİYE'NİN ÖNEMLİ KUŞ ALANLARI

Esra PER¹ Uygur ÖZESMİ² Sezgin ERDOĞAN¹

¹ Doğa Derneği Kennedy Cad. 50/19 Kavaklıdere, Ankara

²Erciyes Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Çevre Müh. Böl. Kayseri
esra.per@dogaderneği.org

ÖZET

KuşBank, Doğa Derneği ve Erciyes Üniversitesi'nin RSPB (İngiltere Kraliyet Kuşları Koruma Derneği) desteğinde yürüttüğü bir projedir. Bu çalışmada kuş gözlemcilerinin desteğiyle oluşturulmuş olan KuşBank'ın Önemli Kuş Alanları'nın (ÖKA) belirlenmesi ve alan koruma çalışmalarındaki rolünün anlatılması amaçlanmıştır. BirdLife International tarafından geliştirilmiş olan ÖKA kriterleri bilimsel tabanlı, somut, kısıtlı veri olan durumlarda da kolayca uygulanabilen bir yaklaşım olduğu için tüm dünyada hızla yayılmaya ve Avrupa Birliğine üye ülkeler başta olmak üzere pek çok ülkede alanların seçilmesi için yasal olarak kabul edilmeye başlanmıştır. AB'ye üye olan her ülke toprakları üzerindeki kuşlar açısından uluslar arası öneme sahip alanları Natura 2000 statüsü altında korumakla yükümlüdür. Natura 2000, önemli doğal yaşam alanlarının ve dolayısıyla tehlike altındaki hayvan ve bitki türlerinin varlıklarını sürdürebilmesi için tüm AB sathında oluşturulmak istenen korunan alanlar ağıdır. Bu ağın korunmasına yönelik çalışmaların yasal altlığını Birliğin doğa koruma ile ilgili iki temel yasal düzenlemesi oluşturmaktadır. Bunlardan birisi, Kuşları koruma yönetmeliğidir ve ÖKA'lar bu yönetmeliğin bir uygulaması olarak kabul edilir. Kuşlar çevre değişimlerini gösterebilen önemli indikatör türlerdir. Bir kuş türünün Türkiye'deki durumu, yıllar boyunca azalıp artması veya yayılışının değişmesi doğadaki olumlu ve olumsuz gelişmelerin bir göstergesidir. KuşBank bu değişimleri izleyebilmek için gerekli veri altyapısını sağlayabilen bir veri tabanıdır. KuşBank, Önemli Kuş Alanı verilerinin güncellenmesi ve bu alanların izlenmesi için etkili bir sistemin alt yapısını oluşturmakta Türkiye'nin AB uyum sürecinde alan koruma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Bu sayede veri tabanındaki kuş gözlem kayıtları kuşların ve doğanın korunması için daha kolay bir şekilde kullanılabilir. **Anahtar Kelimeler:** KuşBank, Önemli Kuş Alanları,

TURKEY NATIONAL BIRD DATABASE AND IMPORTANT BIRD AREAS

ABSTRACT

KuşBank carries out a project prepared by Doğa Derneği, Erciyes University with the support of RSPB (Royal Society for the Preservation of Birds). At this study the role of KuşBank, formed by the support of bird watchers, at the identification of IBA (Important Bird Areas) and at the study of area protection is aimed. The IBA criteria developed by BirdLife International are accepted legally at many countries leadingly EU countries and have spreaded fast throughout the world by having scientific based, objective and easily applicable in case of having limited data. Each country within the membership of EU is responsible for conserving the areas that have international importance for birds at its land, under the Natura 2000 status. Natura 2000 is conserved areas net that is aimed to conserve the important habitat areas so the animal and plants under danger throughout EU. The legal base of the studies done to protect this net comes from the two legal regulations of the Union. One of them is the regulation of protecting birds and IBA are accepted to be the application if this regulation. Birds are the important indicator species that show the environmental change. The situation of birds in Turkey with the increase or decrease in their population or the change in the distribution shows the negative and positive difference indication in the nature. KuşBank is the database in order to observe this change with the supply of the necessary database. KuşBank forms an effective background for the system of updating IBA data and observing these areas and contributes in the area conservation studies of Turkey within its adjustment laws through the EU membership. Therefore, the bird observation data at the database can be used easily for the bird and nature conservation.

Keywords: KuşBank, Important Bird Areas

GİRİŞ

Kuş gözlemcilerinin gözlem kayıtlarını internet yolu ile depoladıkları bir veri bankası olan KuşBank, Doğa Derneği ve Erciyes Üniversitesi'nin RSPB (İngiltere Kraliyet Kuşları Koruma Derneği) desteğinde yürüttüğü bir projedir. KuşBank, BirdLife International (Dünya Kuşları Koruma Kurumu) tarafından bütün Dünya'da yürütülen World Birds (Kagu) projesinin de bir parçasıdır. Türkiye'nin sahip olduğu kuş çeşitliliği ile kuşların üreme, kışlama ve göç kayıtlarının önemini ortaya çıkararak etkin koruma çalışmalarını yapabilmek için, kuş verilerinin toplanmasında, arşivlenmesinde çıkan zorluklardan dolayı sürekli güncellenebilen bir veri tabanı olan KuşBank'a ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışmada kuş gözlemcilerinin desteğiyle oluşturulmuş olan KuşBank'ın

Önemli Kuş Alanları'nın (ÖKA) belirlenmesi ve alan koruma çalışmalarındaki rolünün anlatılması amaçlanmıştır.

MATERYAL ve YÖNTEM

BirdLife International tarafından geliştirilmiş olan ÖKA kriterleri bilimsel tabanlı, somut, kısıtlı veri olan durumlarda da kolayca uygulanabilen bir yaklaşım olduğu için tüm dünyada hızla yayılmaya ve Avrupa Birliğine üye ülkeler başta olmak üzere pek çok ülkede alanların seçilmesi için yasal olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

AB'ye üye olan her ülke toprakları üzerindeki kuşlar açısından uluslar arası öneme sahip alanları Natura 2000 statüsü altında korumakla yükümlüdür. Natura 2000, önemli doğal yaşam alanlarının ve dolayısıyla tehlike altındaki hayvan ve bitki türlerinin varlıklarını sürdürebilmesi için tüm AB sathında oluşturulmak istenen korunan alanlar ağıdır. Bu ağın korunmasına yönelik çalışmaların yasal altlığını Birliğin doğa koruma ile ilgili iki temel yasal düzenlemesi oluşturmaktadır. Bunlardan birisi, Kuşları koruma yönetmeliğidir ve ÖKA'lar bu yönetmeliğin bir uygulaması olarak kabul edilir.

ÖKA kavramı doğadaki kuş türlerinin nesillerini sürdürebilmeleri için özel önem taşıyan coğrafyaları tanımlar. ÖKA'lar, tüm dünyada kabul görmüş bilimsel kriterlerle belirlenir. ÖKA kavramı altındaki iki ana yaklaşımdan biri olan Hassaslık kriteri, nesli dünya ölçeğinde tehlike altında bulunan kuş türlerinin önemli popülasyonlarının barındığı alanların belirlenmesinde kullanılır. Diğer kriter ise Benzersizlik kriteridir. Bu kriter dar yayılışlı türler, tek bir biyoma bağlı türler ve yoğunlaşan türler için önem taşıyan alanların belirlenmesinde kullanılır.

Kuşlar çevre değişimlerini gösterebilen önemli indikatör türlerdir. Bir kuş türünün Türkiye'deki durumu, yıllar boyunca azalıp artması veya yayılışının değişmesi doğadaki olumlu ve olumsuz gelişmelerin bir göstergesidir. KuşBank bu değişimleri izleyebilmemiz için gerekli veri altyapısını sağlayabilen bir veri tabanıdır.

2004 yılı boyunca kuş gözlemcileri düzenli olarak gözlem kayıtlarını KuşBank'a girmiştir. 350 kuş gözlemcisinin katılımı ile 2000 kuş gözlemi yapılmıştır. Kuş atlas çalışması, su kuşu sayımı, leylek projesi kayıtları gibi belli bir metoda göre yapılan çalışmaların yanı sıra kuş gözlemcilerinin belli bir metoda bağlı olmadan topladıkları çok sayıda bireysel gözlem kaydında veri tabanına girilmiştir. Bulunulan her bir alanda, kayıtları toplayan kişiler tarafından gözlem tarihi, başlangıç bitiş saati, gözlemci adı ve sayısı, alan adı, UTM koordinatları, görülen veya sesleri ile tanımlanan kuşların sayıları, üreme kodları, habitat ve notlar kaydedilerek KuşBank'a girilmiştir.

BULGULAR

KuşBank'ın 2004 yılı mayıs ayında kuş gözlemcilerinin kullanımına sunulmasıyla 2004 yılına ait bütün veriler veri tabanına girilmiştir. Önceki yıllara ait kayıtlarda KuşBank'a girilmeye başlanmıştır. 2004 Yılında toplam 28140 kuş verisi 362 kuş türü ve 2000 gözlem sayısı kayıt edilmiştir. KuşBank'a kaydedilmiş olan 362 türden 135'i SPEC 1,2 ve 3 kategorilerine girerek Avrupa'da tehdit altında olan türler arasında bulunmaktadır (Birdlife International, 2004). Bugün KuşBank'ta toplam 67231 kuş verisi, 395 kuş türü ve 6296 gözlem sayısı bulunmaktadır. Bu rakamlar kuş gözlemcilerinin KuşBank'ı sürekli artan sayılarda kullanması ile her geçen gün artış göstermektedir.

En çok görülen kuş türleri sırasıyla; Saksığan (*Pica pica*), Serçe (*Passer domesticus*), Büyük Baştankara (*Parus major*), Karataşuk (*Turdus merula*), Sığırcık (*Sturnus vulgaris*), İspinoz (*Fringilla coelebs*), Leş Kargası (*Corvus corone cornix*), Saka (*Carduelis carduelis*), Kır Kırlangıcı (*Hirundo rustica*), Kızıl Şahin (*Buteo rufinus*)'dir. Bir gözlemde görülen toplam kuş türü sayısı ortalama: 11'dir (KuşBank, 2005). KuşBank'ta bulunan verilerin ilkbahar dönemindeki hızlı artışında kuşların üreme döneminde olmasının, sonbahardaki artışında ise göç kayıtlarının etkisi olmaktadır.

İç Anadolu Bölgesi Türkiye'deki ÖKA'ların % 18,5'ini kapsamaktadır. 2004 yılı kayıtlarına göre verilerin % 53'ü İç Anadolu Bölgesi'nde ki ÖKA'lardan gelmektedir. 2004 Yılında en az gözlem yapılmış olan Doğu Anadolu Bölgesi Türkiye'deki ÖKA'ların % 24,5'ini kapsamaktadır. 2004 yılı

KuşBank verilerinden 27 tür kaydı ile ÖKA kriterlerinin bir güncellenmesi sağlanmış ve bu alanlar için yeni ÖKA kriteri olabilecek 41 yeni tür kaydı tespit edilmiştir. 2004 yılında en çok gözlem yapılmış olan ÖKA'lar analiz edildiğinde sırasıyla Mogan Gölü, Kulu Gölü, Güllük Deltası ve Gediz Deltası gelmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

KuşBank'ta bulunan veriler 2004 yılında yayımlanmış olan ÖKA güncelleme kitabına katkı sağlamıştır. ÖKA güncelleme kitabına göre Türkiye'de tanımlanmış olan 184 ÖKA'nın toplam yoğunluğu 11.638.525 hektardır. Bu alan Türkiye'nin %14'ünü kaplar. ÖKA'ların toplamdaki yüzölçümüne göre habitat dağılımına bakıldığında, neredeyse %50'sinin ormanlardan, % 31'ininse bozkırlardan oluştuğu görülmektedir (Kılıç&Eken, 2004).

KuşBank, Önemli Kuş Alanı verilerinin güncellenmesi ve bu alanların izlenmesi için etkili bir sistemin alt yapısını oluşturmakta Türkiye'nin AB uyum sürecinde alan koruma çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Bu sayede veri tabanındaki kuş gözlem kayıtları kuşların ve doğanın korunması için daha kolay bir şekilde kullanılabilir. KuşBank'ın ÖKA belirleme, ÖKA'lardaki kuş, habitat ve tehdit verilerini güncellenmesi için bir temel oluşturmaktadır. KuşBank'a girilen veriler ile yeni ÖKA'larının tespit edilmesinin yanı sıra mevcut ÖKA'larda ilerleme ya da gerileme olup olmadığı tespit edilebilecektir.

KAYNAKLAR:

Birdlife International, 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12).
Kılıç D.T, Eken G. 2004. Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları - 2004 Güncellemesi. Doğa Derneği, Ankara, Türkiye.
KuşBank Veritabanı, Erciyes Üniversitesi, Doğa Derneği: Royal Society for the Protection of Birds and BirdLife International. www.kusbank.org (10.06.2005).